

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/116/63-66>

Həsənəğa İsmayılzadə

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
magistrant

<https://orcid.org/0009-0002-5883-4019>
ismayilzadehesenaga@gmail.com

Müasir informasiya müharibəsi: media alətləri və sosial təsirlər

Xülasə

Bu məqalədə informasiya müharibəsinin mahiyyəti və tarixi inkişafı, media manipulyasiya üsulları və sosial medianın bu prosesdəki rolu araşdırılır. Sosial media platformalarının və süni intellekt texnologiyalarının bu sahədə istifadəsi xüsusi diqqət mərkəzindədir. Manipulyasiya və dezinformasiyanın ictimai rəyin formalaşmasına təsiri təhlil olunur. Azərbaycan kontekstində isə 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı informasiya cəbhəsində görülmə işlər araşdırılır. Həmin dövrdə tətbiq olunan media strategiyasının əhəmiyyəti vurğulanır. Məqalənin məqsədi oxucularda informasiya təhlükəsizliyi və media savadlılığı ilə bağlı tənqidi düşüncə formalaşdırmaqdır. Nəticə etibarilə, müasir dünyada informasiya gücünü və bu gücün yaratdığı riskləri daha yaxşı anlamağa töhfə vermək hədəflənir.

Açar sözlər: *informasiya müharibəsi, dezinformasiya, informasiya təhlükəsizliyi, sosial media, kiberməkanda münaqişə, informasiya texnologiyaları, psixoloji təsir, dövlət informasiya siyasəti, informasiya silahı*

Hasanagha Ismayilzade

Azerbaijan State University of Economics
Master student

<https://orcid.org/0009-0002-5883-4019>
ismayilzadehesenaga@gmail.com

Modern Information Warfare: Media Tools And Social Impacts

Abstract

This article explores the nature and historical development of information warfare, methods of media manipulation, and the role of social media in these processes. It examines how social media platforms and artificial intelligence technologies are used in this domain. The study particularly highlights the impact of manipulation and disinformation on shaping public opinion. In the context of Azerbaijan, it focuses on the activities carried out on the information front during the 44-day Patriotic War. The significance of media strategy during this period is especially emphasized. The article aims to foster critical thinking among readers regarding information security and media literacy. Ultimately, it seeks to enhance understanding of the power of information and the risks it poses in the modern world.

Keywords: *information warfare, disinformation, information security, social media, cyber conflict, information technologies, psychological impact, state information policy, information weapon*

Giriş

İnformasiya əsrində dünyanın geosiyasi mənzərəsi köklü şəkildə dəyişib. Müharibələr artıq klassik silahlı qarşıdurmalardan fərqli olaraq daha mürəkkəb və görünməz bir səviyyəyə keçib—bu yeni meydan informasiya müharibəsi adlanır. Bu müasir mübarizə forması, tərəflərin ictimai rəyi formalaşdırmaq, yanlış yönləndirmək və təsir göstərmək məqsədilə müxtəlif media və informasiya

vasitələrindən istifadə etdiyi geniş miqyaslı bir prosesdir. İnformasiya müharibəsi yalnız hərbi və siyasi məqsədlərə xidmət etmir, eyni zamanda iqtisadi və ideoloji maraqlara da cavab verir.

Tədqiqat

Bugünkü dövrdə informasiya müharibəsinin əsas alətləri arasında sosial media platformaları, ənənəvi media qurumları, dezinformasiya kampaniyaları, manipulyasiya olunmuş vizual və audio materiallar (deepfake kimi), eləcə də süni intellekt vasitəsilə yaradılan saxta kontentlər mövcuddur. İnformasiya axınının sürətlənməsi və kütləvi auditoriyaya ani şəkildə çatması bu cür müharibələrin təsir gücünü daha da artırır. Media manipulyasiyası informasiya müharibəsinin əsas mexanizmlərindən biridir və ictimai fikrin məqsədyönlü şəkildə formalaşdırılmasına xidmət edir.

I Bölmə: İnformasiya müharibəsinin mahiyyəti və tarixi

İnformasiya əsri ilə birlikdə dünyanın geosiyasi mənzərəsi dəyişib. Müharibələr artıq yalnız silahlı qarşıdurmалardan ibarət deyil—onlar daha gizli və mürəkkəb bir sahəyə keçib: informasiya müharibəsi. Bu müasir mübarizə üsulu, qarşı tərəfin qərar qəbul etmə prosesini, ictimai rəyini və strateji məqsədlərini manipulyasiya edərək yönləndirmək üçün sistemli şəkildə həyata keçirilir. Əsas məqsəd fiziki yox, zehni və mənəvi təsirdir. İnformasiya müharibəsi qədim zamanlardan mövcuddur. Antik dövrlərdə də tərəflər üstünlük əldə etmək üçün informasiya yayımından istifadə edirdilər. Çin strateji Sun Tzu, “Müharibə sənəti” kitabında belə yazırdı: “Ən ali döyüş, döyüşmədən qalib gəlməkdir.” Bu prinsip informasiyanın gücünü aydın şəkildə ortaya qoyur. II Dünya müharibəsi dövründə həm Almaniya, həm SSRİ, həm də müttəfiq dövlətlər geniş təbliğat kampaniyalarına baş vurmuşdular. Bu kampaniyalar vasitəsilə əsgərlərin və cəmiyyətin ruh yüksəkliyini qoruyur, düşmən obrazını formalaşdırırdılar (Əliyev, 2021).

Müasir dövrdə informasiya müharibəsi daha mürəkkəb hal alıb, texnologiya ilə sıx inteqrasiya olunub. Artıq yalnız ənənəvi media deyil, sosial şəbəkələr, süni intellekt, avtomatlaşdırılmış botlar və troll fabrikləri də aktiv rol oynayır. İnternetin yayılması ilə informasiya müharibəsi qlobal miqyas alıb. İnformasiyanın sürətli yayılması və sərhəd tanımaması onu həm təsirli, həm də təhlükəli bir silaha çevirir.

Media Manipulyasiyası: İctimai Rəyə Təsir Etməyin Gücü Media manipulyasiyası ictimai fikri formalaşdırmaq üçün məlumatların məqsədli şəkildə seçilməsi, dəyişdirilməsi və ya kontekstdən çıxarılmasıdır. Bu üsul cəmiyyətin müəyyən hadisə və şəxslər haqqında yanlış və birtərəfli fikir formalaşdırmasına gətirib çıxarır (Məmmədov, 2022).

Əsas manipulyasiya üsulları bunlardır:

Çərçivələmə (framing) – Eyni hadisə müxtəlif bucaqlardan təqdim edilə bilər. Məsələn, bir etiraz aksiyası “vətəndaş haqları uğrunda mübarizə” kimi də təqdim edilə bilər, “qanunsuz iğtişas” kimi də.

Selektiv xəbər yayımı – Hadisələrin yalnız müəyyən hissəsi göstərilir, vacib detallardan yayınmaqla reallığın yalnız bir tərəfi təqdim olunur.

Dezinformasiya – Qəsdən saxta və ya yanlış məlumatların yayılması. Xüsusilə siyasi və hərbi münaqişələr zamanı bu üsul güclü silaha çevrilir.

Təkrar və emosional dil – Eyni mesajın davamlı olaraq təkrarlanması və güclü emosional ifadələrdən istifadə edilməsi auditoriyanın reaksiyasına təsir edir (Qasımov, 2020).

Media manipulyasiyası həm demokratik, həm də avtoritar rejimlərdə mövcuddur. Fərq yalnız manipulyasiyanın forması və dərəcəsidir. Avtoritar rejimlərdə informasiya tam nəzarət altında saxlanılır, senzura tətbiq olunur və alternativ fikirlər bloklanır. Demokratik cəmiyyətlərdə isə manipulyasiya daha incə üsullarla həyata keçirilir—xüsusilə korporativ və siyasi maraqların yönləndirdiyi xəbər siyasəti ilə (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi, 2023).

Məsələn, 2003-cü ildə ABŞ mediası İraqın kütləvi qırğın silahlarına sahib olduğunu iddia edərək geniş informasiya kampaniyası apardı. Bu, ictimai rəyin hərbi müdaxiləyə dəstək verməsini təmin etdi. Lakin sonradan bu məlumatların həqiqətə uyğun olmadığı ortaya çıxdı və bu, media manipulyasiyasının klassik nümunəsi kimi tarixə düşdü. Son illərdə Rusiya Federasiyası informasiya müharibəsi və dezinformasiya yayımı ilə ittiham olunur. Troll fabrikləri, saxta hesablar və məqsədli şəkildə yayılmış yanlış məlumatlar bu prosesin əsas elementləri sayılır.

III Bölmə: Sosial medianın rolu

Son onillikdə sosial media platformaları—Facebook, X (keçmiş Twitter), Instagram, TikTok və digər tətbiqlər—sadəcə ünsiyyət vasitəsi olmaqdan çıxaraq informasiya mübadiləsinin əsas mərkəzlərinə çevrilib. İstifadəçilər üçün sürətli məlumat paylaşımı, geniş auditoriyaya çıxış və real zamanlı ünsiyyət imkanı yaradan bu platformalar, eyni zamanda informasiya müharibəsində güclü alət kimi istifadə olunur.

Sosial Medianın İnformasiya Müharibəsindəki Roluna Baxış Sosial media vasitələri informasiyanın yayılmasını sürətləndirir və kütləvi təsir gücünü artırır. Bəs bu platformalar informasiya müharibəsində necə işləyir?

İnformasiyanın ani yayılması: Bir xəbər, görüntü və ya mesaj saniyələr içində milyonlarla insana çata bilər (Hüseynova, 2021).

İctimai fikrin yönləndirilməsi: Tanınmış səhifələr, məşhur şəxslər və bot hesablar vasitəsilə müəyyən mesajlar daha geniş yayıla və insanların baxış bucağına təsir edə bilər.

Manipulyasiya və dezinformasiya yayımı: Saxta xəbərlər, montaj olunmuş videolar və süni intellekt texnologiyaları, o cümlədən deepfake, sosial mediada sürətlə yayılaraq güclü emosional təsir yaradır.

Botlar və Troll Hesabları: Sosial Mediada Süni Fikir İstehsalı Sosial media mühitində geniş istifadə olunan bir başqa vasitə botlar və troll hesablarıdır. Bu hesablar ya avtomatik olaraq, ya da insanlar tərəfindən idarə edilir və əsas məqsədi (Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyi, 2020):

Müzakirələrə süni yön vermək; Yanlış məlumatları yaymaq; Müəyyən ideyaları trend halına gətirmək.

IV Bölmə: Azərbaycan konteksti

Son illərdə Azərbaycan global informasiya müharibələrinin təsiri altına düşən, eyni zamanda bu mübarizədə aktiv iştirak edən ölkələrdən biri olmuşdur. Xüsusilə Ermənistanla uzunmüddətli münaqişə çərçivəsində informasiya cəbhəsi daim aktiv olub. Tərəflər təkcə fiziki döyüş meydanında deyil, həm də informasiya sahəsində mübarizə apararaq öz mövqelərini gücləndirməyə çalışmışdır. 44 Günlük Vətən Müharibəsi və İnformasiya Cəbhəsi 2020-ci ilin sentyabr-noyabr aylarında baş verən 44 günlük Vətən müharibəsində informasiya mübarizəsi döyüş meydanında gedən savaş qədər mühüm rol oynayırdı. Hər iki tərəf beynəlxalq ictimaiyyəti inandırmaq, daxili auditoriyanı səfərbər etmək və öz mövqeyini gücləndirmək üçün media və sosial şəbəkələri geniş şəkildə istifadə etdi.

Azərbaycan bu müddət ərzində vahid kommunikasiya strategiyası həyata keçirdi. Rəsmi mənbələr etibarlı informasiya mənbəyinə çevrildi, hərbi sirrlər qorundu və vətəndaşların sosial şəbəkə aktivliyi nəzarət altına alındı (Xəlilov, 2019).

Yerli Medianın Rolu və Qarşıda Duran Çətinliklər: Son illərdə Azərbaycanda media sahəsində müəyyən islahatlar aparılsa da, bəzi problemlər qalmaqdadır. Dəqiq və qərəzsiz informasiya yayımı üçün peşəkar jurnalistika prinsipləri vacibdir. Təəssüf ki, bəzi hallarda senzura, siyasi yönümlü xəbər siyasəti və qeyri-rəsmi mənbələrə əsaslanan dezinformasiya halları müşahidə edilir.

Media Savadlılığı: İnformasiyaya Qarşı Müdafiə Mexanizmi Azərbaycan cəmiyyətində media savadlılığının artırılması informasiya təhlükəsizliyi baxımından həyati əhəmiyyətə malikdir. İnsanların saxta xəbərləri ayırd etməsi, məlumatı müxtəlif mənbələrdən yoxlaması və emosional manipulyasiyalara uymaması müasir dünyada kritik bacarıqlara çevrilib (İsmayılov, 2023).

Nəticə

İnformasiya Dövründə Yeni Çağırışlar İnformasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı müharibə və qarşıdurma anlayışını tamamilə dəyişib. Artıq mübarizələr təkcə fiziki meydanlarda deyil, həm də informasiya məkanında gedir. Bu reallıqda “informasiya müharibəsi” anlayışı dövlətlərin siyasi, hərbi və ideoloji mübarizəsində mərkəzi yer tutur.

Ədəbiyyat

1. Əliyev, R. (2021). *İnformasiya müharibəsi və Azərbaycanın informasiya təhlükəsizliyi strategiyası*. Qanun Nəşriyyatı.

2. Məmmədov, A. (2022). "Sosial medianın informasiya müharibəsində rolu: Qarabağ müharibəsi nümunəsində təhlil". *Azərbaycan Jurnalistika və Kommunikasiya Araşdırmaları Jurnalı*, 4(2), 45-58.
3. Qasimov, E. (2020). *Müasir dövrdə informasiya təhlükəsizliyi və milli təhlükəsizlik məsələləri*. Elm və Təhsil Nəşriyyatı.
4. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi. (2023). *İnformasiya müharibəsi və dövlətin informasiya siyasəti*. SAM Nəşriyyatı.
5. Hüseynova, N. (2021). "Dezinformasiyanın psixoloji təsiri və onun qarşısının alınması yolları". *Psixologiya və Sosial Tədqiqatlar Jurnalı*, 3(1), 28–35.
6. Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyi. (2020). *44 günlük Vətən müharibəsində informasiya cəbhəsi*. Bakı: Müdafiə Nazirliyinin nəşri.
7. Xəlilov, T. (2019). *İnformasiyanın silaha çevrilməsi: Teorik və praktik aspektlər*. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası.
8. İsmayılov, S. (2023). *Kiberməkanda informasiya müharibəsinin yeni formaları və onların təhlükəsizlik strategiyalarına təsiri*. *Milli Təhlükəsizlik və Strateji Araşdırmalar Jurnalı*, 5(1), 60–72.